

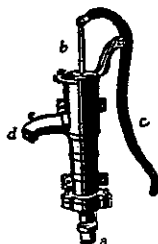
Heeft u nog foto's of ansichtkaarten waar u niets meer mee doet, geeft u ons bestuurslid Jaap de Kock een seintje hij haalt ze graag bij u op. Heeft u soms een mooie foto die u graag geplaatst wilt hebben in de rubriek "kiek van toen", ook dan een telefoontje naar Jaap de Kock.

J. de Kock

Gezocht: een waterpomp.

In Herwijnen hebben in het verleden diverse dorpspompen gestaan. Een daarvan is de waterpomp in de Onderweg, waarvan nog onderdelen aanwezig zijn, echter de pomp, van het type industrie nr. 2, 3 of 4 is verdwenen.

Wie heeft nog een pomp?

Van de redactie.

Hierbij ontvangt u de derde uitgave van het verenigingsblad van de historische vereniging "Den Oude Dijk".

Allereerst wil ik u namens het bestuur een voorspoedig 1997 toewensen. Het jaar 1996 was een bijzonder jaar voor Herwijnen. Herwijnen, een dorp met een rijke historie. Om die historie aan een breed publiek aan te bieden werd op 28 juni 1996 in Herwijnen een historische vereniging opgericht.

De Herwijense bevolking was en is nog steeds enthousiast. Dat enthousiasme blijkt alleen al uit het feit, dat onze vereniging binnen een jaar ruim 100 leden telt. Het is dan ook voor het bestuur een stimulans om de ingeslagen weg van 1996, in 1997 te continueren. Het jaar 1997 zal in het teken staan van arbeid, ambachten, dialect en klederdracht. Op 29 januari 1997, als dit verenigingsblad uitkomt, zal de heer P. Bijl een lezing houden over het Herwijns dialect.

De foto hierboven moet u niet zien als geschiedsvervalsing, maar als een voorproefje op onze ledenavond in mei. Op die avond zal de heer W. van Leersum een lezing houden over de middenstand en klederdracht in Herwijnen.

Ik hoop u dan ook op deze avond te mogen begroeten en dat u met genoegens ons verenigingsblad mag lezen.

Laat ons leren van het verleden, hoe wij in het heden moeten leven.

M. van Maaren

Inhoud.

	<u>blz.</u>
- Van de redactie	1
- Inhoud en giften	2
- Informatie bestuur	3
- Historie baksteenindustrie	4
- De burgemeestersvilla	11
- Plaatselijke correspondent	15
- De polder Vuren en Herwijnense boezem	17
- De jacht naar historie	22
- Een kiek van toen	23

Giften.

Geschonken door W.G. de Joode, Achterweg 83
enkele oude foto's van Herwijnen.

Geschonken door ing. H. Timmerman, Berkenlaan 3
een landkaart van de Tielerwaard en Vijf Herenlanden

Geschonken door J. de Fockert, Meerenburg
een oude waterpomp voor restauratie dorpspomp aan de Onderweg.

Voor u oude voorwerpen, foto's of documenten weggooit denk aan onze
vereniging en bel Jaap de Kock, tel. 0418-581391.

Informatie bestuur.

Het bestuur van de historische vereniging "Den Ouden Dijk" Herwijnen is
als volgt samengesteld:

Voorzitter:

de heer M. van Maaren
Achterweg 76, 4171 BD Herwijnen
tel. 0418 - 581594

Secretaris:

mevrouw H. van Dongen
Waaldijk 91, 4171 CB Herwijnen
tel. 0418 - 581851

Penningmeester:

de heer J.P. Kwakernaak
Kromme Akkers 21, 4171 BM Herwijnen
tel. 0418 - 581723

Bestuurslid:

mevrouw D. van Zee-van Arendonk
Graaf Reinaldweg 3, 4171 LC Herwijnen
tel. 0418 - 582246

Bestuurslid:

de heer J. de Kock
Meikampgraaf 8, 4174 LB Hellouw
tel. 0418 - 581391

Redactie verenigingsblad:

de heer M. van Maaren
Achterweg 76, 4171 BD Herwijnen
tel. 0418 - 581594

de heer J.P. Kwakernaak
Kromme Akkers 21, 4171 BM Herwijnen
tel. 0418 - 581723

Typewerk verenigingsblad:

mevrouw M. Pelle-van Ooijen

De contributie bedraagt f 15,- per jaar inclusief verenigingsblad.
Bankrekeningnummer 36.67.12.314, t.n.v. historische vereniging "Den
Ouden Dijk" Herwijnen.

Historie baksteenindustrie.

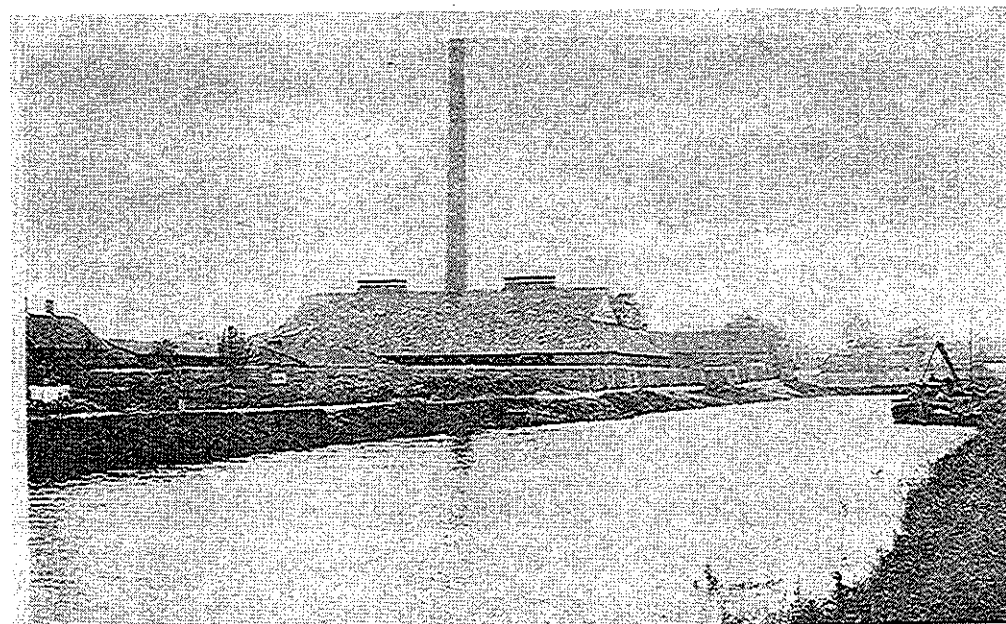
De baksteenindustrie is de oudste industrie ter wereld. Dit verbaast ons niet, omdat naast de begeerte naar voedsel, de begeerte naar beschutting de meeste elementaire menselijke begeerte is. Beschutting tegen zowel de kou als tegen warmte. En dat niet alleen maar ook omdat de mens wanneer hij dat verkiest, zich in familiekring wil afzonderen. Van nature trok de mens naar de vruchtbaarste streken, waar hij op de snelste manier het beste voedsel kon bemachtigen. Vandaar dat de historie als de bakermat der mensheid aanwijst het vruchtbare tweestromenland van de Euphraat en de Tigris en de even vruchtbare Nijldelta, Babylonië en Egypte! En meer dan de bakermat der mensheid: ook de bakermat der beschaving. Want diezelfde vruchtbare aarde, datzelfde slib van machtige rivieren werd de grondstof waarvan de mens zijn woning bouwde. Het waren niet de holbewoners die het eerste schriftteken kraste, neen, de eerste verspreiders van cultuur en wetenschap over de aarde werden het eerst gegrift in "tafelen" van leem of klei en gebakken tot stenen boekwerken. Volgens een Babylonische inscriptie zou degene, die in de Bijbel Noach wordt genoemd, even voor de zondvloed zijn "bakstenen" boeken bij de stad Sippara hebben begraven en nadat de wateren waren gezakt weer hebben opgegraven. Het eerste machtige bouwwerk waarvan de omtrekken uit de nevelen van de historie opdoemen was een bakstenen bouwwerk. In Genesis 11:3-4 staat: "Kom aan, laat ons tickelen strijken en wel doorbranden! ... laat ons voor ons eene stad bouwen en eenen toren, welks opperste in den hemel zij ..." de toren van Babel uit Genesis 11 "die zijn top naar de hemel verheft".

Omstreeks de 15e eeuw vòr Christus beveelt een Egyptische koning de Israëlieten tichelstenen te maken, hetgeen bewijst dat er enorme werken van baksteen in uitvoering waren. De oudste woonhuizen, tempels en paleizen in Egypte waren alle van baksteen. Eerst later wordt de baksteen als constructief element vervangen door de natuursteen. Eten en wonen zijn de eerste materiële behoeften van de mens geweest. Intensieve landbouw en baksteenindustrie zijn de eerste dragers van materiële cultuur, die -hand in hand- uit de morgenschemering der geschiedenis in het licht treden. De Romeinen, de antieke cultuurverspreiders bij uitstek, brachten de baksteenindustrie naar het westen, van de kleigronden van Euphraat, Tigris en Nijl naar de kleigronden van Rijn, Maas en Waal. Daar op het eiland der Bataven en inzonderheid aan de zomen van dat deel dat nu de Betuwe heet, begonnen onze voorouders op het voetspoor hunner Romeinse leermeesters, de baksteenindustrie te ontwikkelen. Zij het ook dat de eerste pogingen van beteke-

nis nog enige eeuwen -tot na de Merovingische tijd- op zich lieten wachten en dat eerst na 1250 de baksteenbouw in Nederland algemeen werd.

De baksteenindustrie gaf het aanschijn aan alle Nederlandse steden en dorpen in de eeuwen die zouden volgen, als ook aan onze zindelijke straten en prachtige met klinkers geplaveide wegen. Door de aanwezigheid van de geschikte klei in bijna alle Nederlandse provinciën (behalve in Noord-Holland), werd praktisch alles wat maar werd gebouwd uit baksteen opgetrokken. De baksteenindustrie kreeg de gelegenheid zich te ontplooiën tot een Nederlandse industrie bij uitnemenheid. In de provincie Gelderland werd het leeuwendeel geleverd in de nationale baksteenproductie, nl. 62% in 1948. Juist in de jaren 1940, 1950 en 1960 was de baksteenindustrie in Gelderland van uitermate grote betekenis voor het wel en wee van ons volk, ja van even grote betekenis als ons voedselpakket (denk maar eens aan de wederopbouw na de oorlog 1940/1945). De steenfabrieken bevonden zich als regel in de onmiddellijke nabijheid van de af te graven grond -aftichelen noemt de vakman dat- meestal op de uiterwaarden dichtbij de grote rivieren.

Het woord "tichelen" kwam in Herwijnen al voor op een kaart uit het jaar 1633 met als aanduiding "Tichel-Benedenoven". In 1850 bezaten de Boellaards de benedenoven. In het boek "Over Heren, Weiden en Kastelen" van de heer A. Bijl, wordt de onteigening en verkoop van de benedenoven uitvoerig beschreven. In mei 1868 werd A.J. Mijnlieff eigenaar van de benedenoven en kreeg in 1870 vergunning om de baksteenproductie voort te zetten. Mijnlieff was toen al eigenaar van de bovenoven.

Bovensteenfabriek. Herwijnen

In 1844 schrijft A.J. van der Aa in zijn aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden "Herwijnen heeft twee dubbele steenovens, vroeger bestond hiernog een derde steenoven, welke in het jaar 1811, wegens bezanding, afgebroken is". Aan het eind van de 19e eeuw en begin van de 20e eeuw waren 150 mensen werkzaam in de baksteenindustrie. Het grootste gedeelte van die 150 mensen werkten alleen maar in de lente en in de zomer. In de wintermaanden kon er maar door enkele mensen gewerkt worden, omdat alles buiten moest gebeuren en bij vorst de verse stenen dan bevroren, werden er 's winters geen stenen gemaakt.

De van verse en slappe klei gemaakte stenen werden op "vormplankjes" in droogrekken gedroogd. De stenen lagen dan plat.

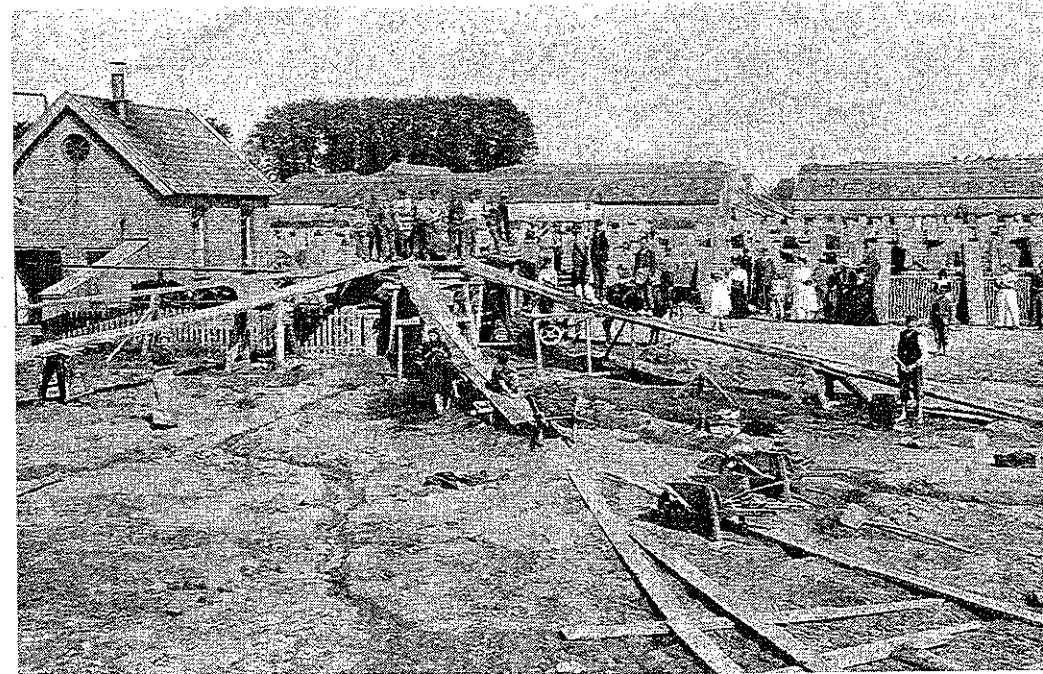
De slappe klei in de vormplank en het afstrijken van de overtollige klei.

Na een bepaalde droge periode moesten de stenen recht gezet worden om beter te kunnen drogen. Dat noemde men "opsnijden". Het opsnijden van de stenen werd voor het grootste gedeelte gedaan door kinderen. De meeste gezinnen waren groot en konden de inkomsten van de kinderen niet missen. Het loon van de fabrieksarbeiders bij een volle werkdag was f 1,—. Als er wegens slecht weer een gedeelte van de dag niet kon worden gewerkt werd er een gedeelte van die dag niet uitbetaald.

De normale werkdag duurde van 's morgens 6 uur tot 's avonds 19.00 uur. Met 's morgens een half uur, tussen de middag anderhalf uur en 's middags een half uur schaft.

Vele mensen moesten dan ook in de zomermaanden hard werken om de schuld te kunnen betalen die zij in de winter moesten maken. De baksteenindustrie gaf aan vele gezinnen een bepaalde zekerheid. Men had een bepaalde tijd van het jaar werk en in de wintermaanden deed men boerenwerk voor f 0,50 per dag. De meeste arbeiders hadden wel een varken of 1 of 2 geiten, zodat men in de winter spek en melk had. Er heerste een zekere armoede die zonder morren werd aanvaard.

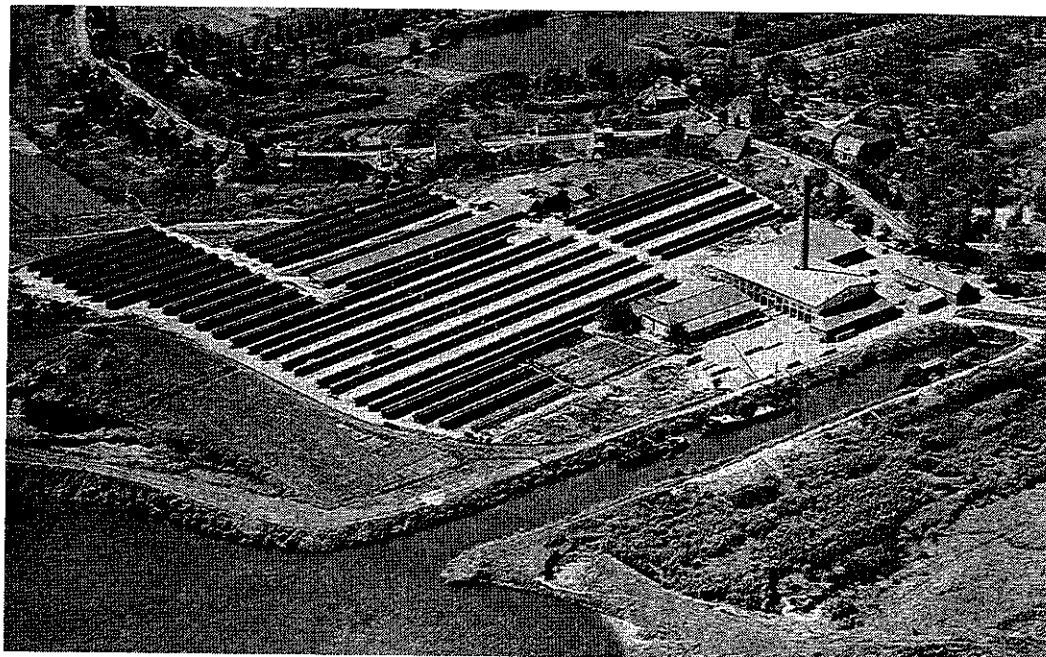
De familie Hoeken was in de jaren 1940 eigenaar van de bovenoven en had als kenmerk de letter H in de stenen.

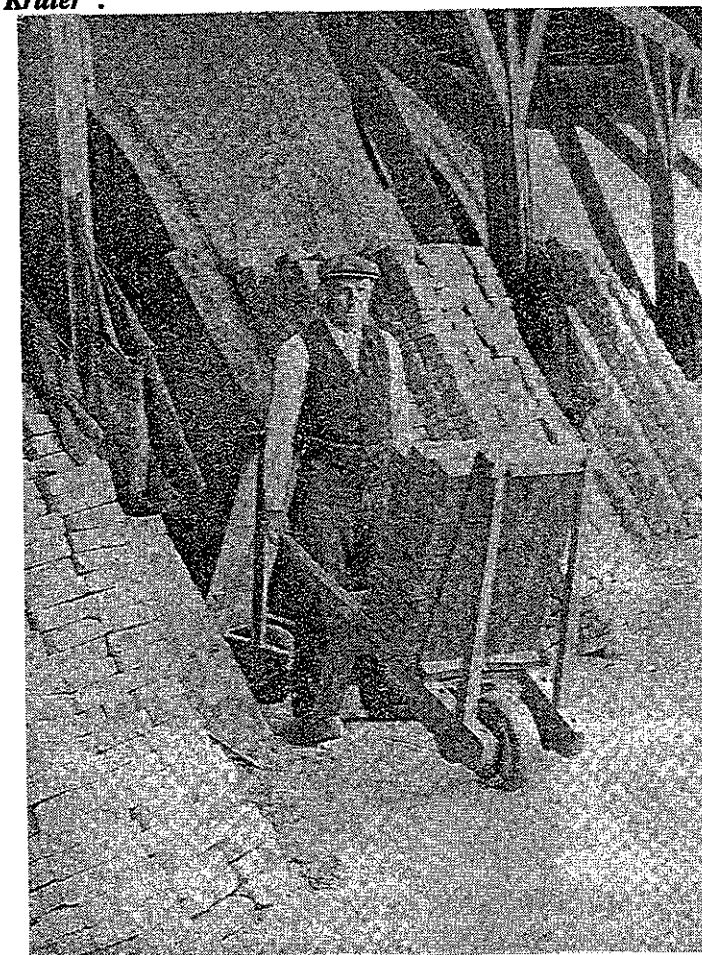
Na de tweede wereldoorlog bezat de familie Jansen uit 's Hertogenbosch de bovenoven met als naam "Pieters Waard". In 1954 werd de kap van de bovenoven, die met rode pannen was gedekt, door brand verwoest en vervangen door stalen spanten met asbest platen.

Van 1960 tot 1970 werd de familie Hoeken weer eigenaar van de steenfabriek om vervolgens in 1970 weer over te gaan naar de familie Jansen met als naam "Maartens Waard". In het jaar 1983 kwam er een einde aan de Herwijnnense baksteenindustrie. Tientallen gezinnen werden gedupeerd door de sluiting van de bovenoven.

16 jaar na sluiting van de laatste steenfabriek in Herwijnen krijgt Herwijnen een kunstwerk. De bevolking van Lingewaal heeft bij het afscheid van burgemeester J.A. de Jongh een aanzienlijk bedrag bijeengebracht. Oud-burgemeester De Jongh heeft de gift van de bevolking beschikbaar gesteld voor het realiseren van een kunstwerk in de kern Herwijnen. In het kader van de provinciale subsidieregeling kunst en cultuurbeheer Gelderland, werd door de provincie Gelderland subsidie verleend. Op 29 juni 1995 heeft de raad van de gemeente Lingewaal een krediet beschikbaargesteld voor het vervaardigen van een kunstwerk als herinnering en hommage aan de vroegere werknemers van de steenfabrieken die in het verleden in de vijf woonkernen van de gemeente Lingewaal hebben gestaan.

Bij de steenfabrikage werd vroeger veelvuldig gebruik gemaakt van de kruiwagen. De keuze is gevallen op het ontwerp van de kunstenaar Joep Faddegan. Het kunstwerk zal dan ook in zijn verschijningsvorm herkenbaar zijn als "De Kruier".

Het kunstwerk is vervaardigd door Joep Faddegon en is gehouwen uit het oeroude gesteente groene dolomiet en heeft een prominente plaats gekregen langs de Waaldijk in Herwijnen ter hoogte van de Zeek, in de volksmond "Schoordijk".

M.A. Lageling schrijft in het boek "Gelre's Baksteenindustrie":

"Het rood van daken en schoorstenen gevat in het groen van uiterwaarden en boomgaarden, in de lente nog omzoomd met witte en rose bloesemslingers der vruchtbomen, en daarlangs gedrapeerd de brede zilveren sjerp der rivier, schitterd in het zonlicht".

Herwijnen op z'n mooist, Herwijnen, waar zijn reeds vierhonderd jaar oude welvaartsbron heeft gevloeid.

M. van Maaren.

20 november 1996.

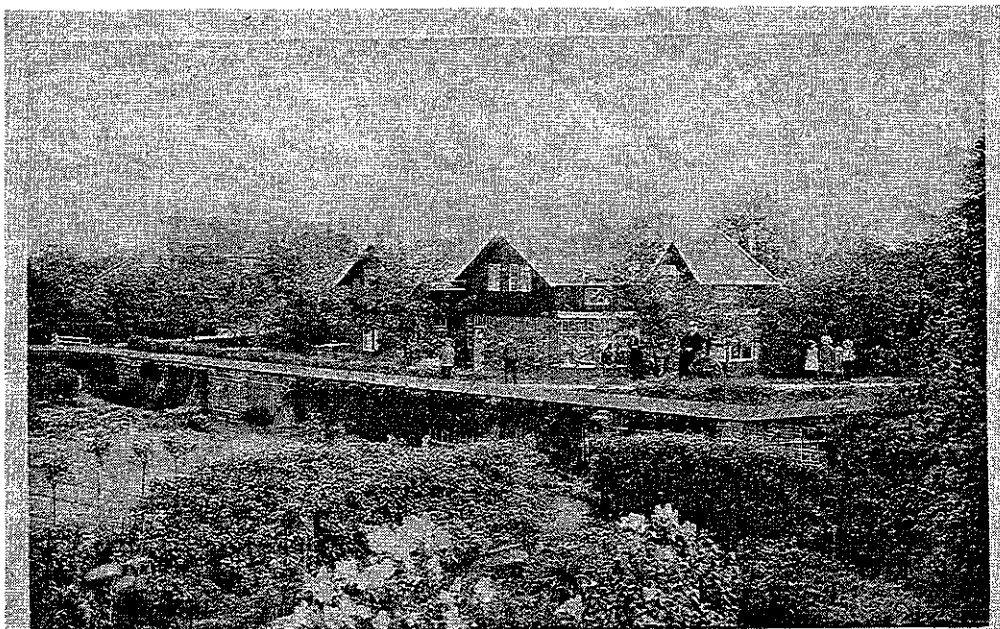
Bronnen:

1. Nomina Geographica Neerlandica
2. Het Ouden Testament (Genesis 11: 3 en 4)
3. Gelre's Baksteenindustrie
4. de heer A.F.T. Hutten, secretaris adviescommissie kunst

1924 burgemeester J. Aalbers

De burgemeestersvilla.

Villa v. d. Burgemeester, Herwijnen

Naar aanleiding van vragen hierover tijdens de diapresentatie, zijn we de geschiedenis ingedoken. We moesten hiervoor terug naar de jaren 20. De informatie ontvingen wij van de streekarchivaris de heer Van Maanen en de heren K.J. en J.H. van Boggelen.

Na het overlijden van burgemeester H.J. Smit op 30 december 1923 kwam in 1924 burgemeester J. Aalbers naar Herwijnen en ging wonen in het burgemeestershuis nr. B48 (dat liep van Mijnlief - Kerkestein - af tot waar schoenmaker G. van Ballegoyen gewoond heeft).

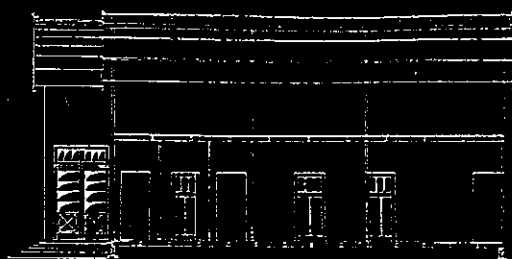
In het najaar van 1926 verzoekt de burgemeester wegens de gezondheidstoestand van zijn echtgenote, behoudens koninklijke dispensatie, vergunning om zich te vestigen in Brakel, daar het thans bewoonde pand zeer vochtig is. Naar de mening van de raad is het evenwel gewenst dat de burgemeester in de gemeente woont. Deze is bereid de woning te blijven bewonen, indien de achtergevel wordt opgetrokken en op de zolder twee slaapkamers worden bijgebouwd, daar het euvel der vochtigheid zich in bijzondere mate doet gelden ten opzichte van de bestaande slaapegelegenheid.

TEKENING villa Burg. Aalbers

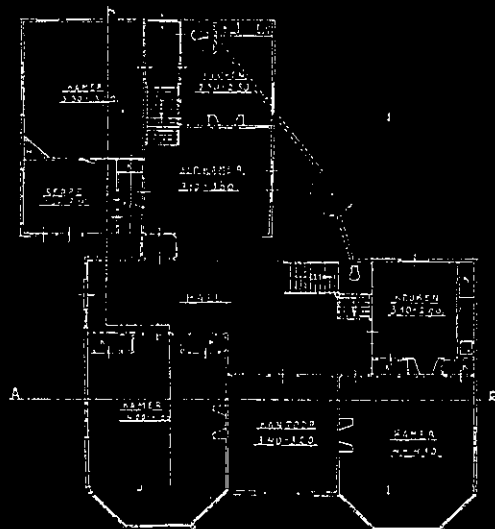
ZIJGEVEL

VOORGEVEL

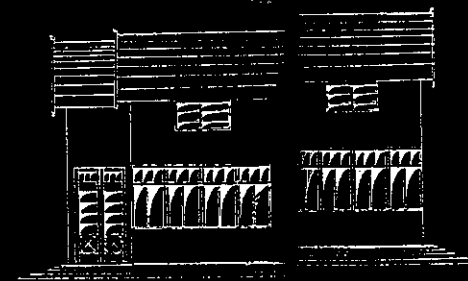
DOORSNEDE A-B

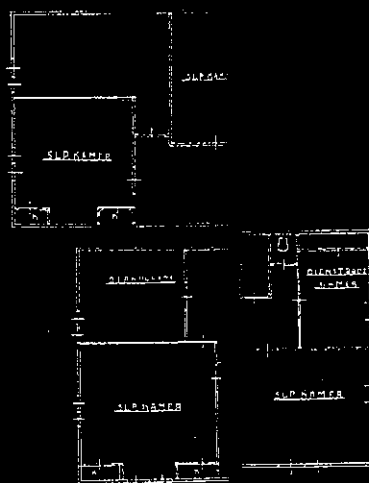
PL. GROND

ZIJGEVEL

VERDIEP AN

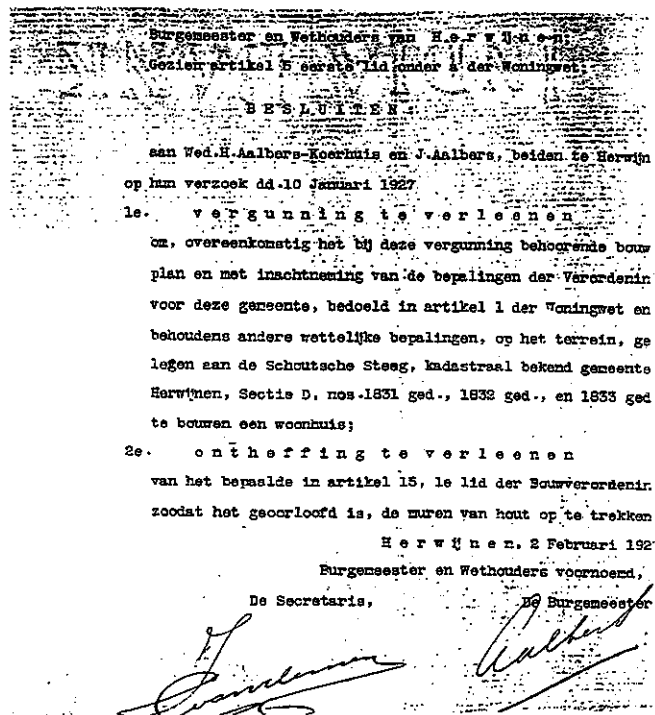

DOORSN. C-D

Handwritten signature and date: 1925

De eigenaar van de woning is echter niet geneigd tot bijbouw. Ook aankoop door de gemeente van dit pand met de nodige veranderingen of bouw van een nieuwe woning overstrijdt de financiële draagkracht van de gemeente. Tenslotte verklaart de burgemeester bereid te zijn als tijdelijke maatregel voor eigen rekening een houten woning binnen de gemeente gestichten. Op 2 februari 1927 besluit het college van burgemeester en wethouders van Herwijnen ten eerste vergunning verlenen om op het terrein gelegen aan de Schoutsche Steeg te bouwen een woonhuis en ten tweede ontheffing te verlenen van het bepaalde in artikel 15, 1e lid der Bouwverordening, zodat het geoorloofd is de muren van hout op te trekken.

Vader van Boggelen (Tinus van Koentjes) kocht het huis van burgemeester Aalbers toen deze in 1928 naar Krimpen aan de IJssel vertrok. De burgemeester had het laten bouwen op aanraden van een dokter, omdat zijn vrouw reuma had en een houten huis droger is dan een bakstenen. In het kleinste deel van de villa woonde de moeder van de burgemeester wed. H. Aalbers-Koerhuis. De burgemeester heeft er dus maar heel even gewoond.

Vader van Boggelen woonde met zijn gezin in bij zijn ouders in het boerderijtje dat nu nog aan de Bommelweg staat. Toen kwam de villa te koop. Vader had eigenlijk het kleine gedeelte van de villa willen kopen, maar dat heeft de burgemeester zelf gehouden. Hij had in Putten nog een stuk bos, waar hij dit gedeelte van de villa als zomerhuis heeft laten plaatsen. Zodoende kwam het grootste deel aan de Bommelweg te staan op eigen land naast de boerderij. Het geheel was dubbelwandig en met betonnen fundamenteën en strippen overgeplaatst. In de winter was het met de kolenkachel zo warm. Maar als ze uit waren was het ook snel weer koud. De pomp zat in de keuken en die werd goed afgedekt. Ook bleef hier het fornuis aan. Zoals misschien bekend is vader an tuberculose overleden. Eigenlijk zou hij moeten worden opgenomen in een sanatorium. Echter ook weer vanwege het feit dat een houten huis zo gezond was; hij lag boven en de ramen konden tegenover elkaar worden opgezet, was dat niet nodig.

In 1952 is het huis verkocht aan de familie De Jong uit Waardenburg, die het aldaar aan de Slimweistraat plaatste. Ondertussen woont nu de familie Muilwijk er alweer 15 jaar met veel plezier in de villa, niet gek voor een woning die maar voor 25 jaar gegarandeerd werd

D. van Zee-van Arendonk.
November 1996.

Op het volgende blad vindt u een artikel uit het jaar 1935 van de plaatselijke correspondent Gerrit van Zee geboren 16-12-1884 gehuwd met Pieterella de Fockert.

HERWIJNEN.

— Vrijdag 29 Maart j.l. herdacht de Varkens-verzekering „Samenwerking” haar 25-jarig bestaan.

Er was zeer veel belangstelling, alle plaatsen waren bezet. Eenige dames en schoolbode Bergakker hadden de dischen in een helderwit papierkleed gestoken en versierd met bloemen en palmgroen. Op de bestuurstafel prijkte zelfs van palmblaadjes het getal 25. Behalve leden en hun echtgenooten of huisgenooten, waren mede aanwezig de Burg., Wethouders, vele Raadsleden, Gemeente-secr. en afgevaardigden van de Zuster-vereeniging „Helpt Elkander” te Hellouw.

De voorz., G. van Zee, sprak het openingswoord, waarin hij allen hartelijk welkom heette, in 't bijzonder het Gemeentebestuur en Gemeenteraadsleden, Gemeente-secr. en de afgevaardigde H. E. Hellouw. In het bijzonder richtte spr. nog eenige woorden tot den Burg., aan wien reeds bekend was, dat Z.E.A. verschillende vereenigingen, die werkzaam zijn op geestelijk en stoffelijk gebied, een warm hart toedraagt. Waar „Samenwerking” zich ten doel stelt, de stoffelijke belangen van een groot gedeelte der inwoners te bezartigen, daar hoopte spr., dat ook de Burg. met deze vereen. mocht sympathiseeren. De afgevaardigden van H. E. te Hellouw, de voorz. en de secr., dankte hij voor hun belangstelling, feliciteerde hun vereen. met haar 10-jarig bestaan en met hun gunstige resultaten, ook op financieel gebied.

Verder gaf de voorz. een overzicht van het ontstaan van „Samenwerking”, haar leven in het begin en de opvolgende jaren van haar groeiend bestaan en gunstige positie, wegens het groot edental en den gunstigen stand der financiën, welk nu ruim f 5400 bedragen. Spr. brengt dan hulde aan die mannen, die den stoot gaven tot de oprichting en deze vereen. mede tot stand brachten.

De voorz. wenschte „Samenwerking” nog tal van jaren, onder Gods zegen, een vruchtbaaren arbeid toe en tevens aan alle feestgenooten een genoeijken avond.

Den penningm., Joh. de Fockert, die deze functie 25 jaren trouw heeft vervuld, wordt door den voorz. namens de heele feestverg. hartelijk geliciteerd en een vulpenhouder aangeboden met de inscriptie „Souvenir Samenwerking 1910-1935” spr. wenscht hem toe, dat hij nog vele jaren deze functie mag vervullen en steeds met dit schrijfproduct de kas opvoeren.

Dat de verg. hiermede is ingenomen, bewijst het lankbaar applaus.

De Secr., Jac. de Kuijper, geeft een keurig en uitgebreid verslag over dit vereenigingstijdsperk. Enkele der voornaamste dingen willen we hieruit memoreeren. De ingezetenen, die in 1910 den stoot gaven tot de oprichting, vormden het Bestuur, waaraan enkele personen werden toegevoegd, om op 15 Maart 1910 een vereeniging te vormen. Deze waren: P. Bijl, P. van Rossum, J. A. de Fockert, J. W. van Zandwijk, A. J. P. van Wijk, J. L. van Steenis, Joh. de Fockert en W. van Zee. De eerstgenoemde 4 personen zijn reeds overleden. De vereeniging werd opgericht met 42 leden en telt nu 168.

De secr. zegt verder, dat het vereenigings-scheepje in de oorlogsjaren, toen er veel sterfte onder de varkens was, veel stormen en gevaren dreigden, doch gelukkig is het niet gestrand. Thans is het in veilige haven. Hij feliciteert den penningm. met zijn 25-jarige bestuursfunctie, roemt den aangenamen geest in het vereenigingsleven en wenscht „Samenwerking” onder leiding van dezen voorz. verder een gezegenden arbeid.

De penningm., Joh. de Fockert, dankt hartelijk voor de felicitaties en het aangeboden geschenk en hoopt dit in zijn functie nog lang te mogen gebruiken. Verder geeft hij een overzicht van den loop der financiën over deze 25 jaren.

De Burg. dankt, mede namens de verdere heeren van Gemeentebestuur en Gemeenteraad, voor de uitnoodiging om dit feest bij te wonen.

Voor aanvulling, om dezen avond meer geanimeerd te maken, heeft nu een verloting plaats, onder de leden, van kistjes en doosjes sigaren, emmers, voederboeken, timmergereedschap, tabak, pijpen, enz. De voorz. feliciteert de winnaars met hun behaalde prijzen.

Het lid Mar. de Jooze geeft nu een prachtige voordracht ten beste, die zeer mooi was en een dankbaar applaus verwierf.

Tusschen de verschillende sprekers werd een kleine pauze gehouden, om chocolade, taartjes en verdere versnaperingen en sigaren rond te dienen. Deze tractatie en de bediening der chocolade werd keurig verzorgd door een tiental ijverige dames, dochters van bestuursleden en leden.

Aan het slot dankte de voorz. allen voor de medewerking, in 't bijzonder den secr., den penningm., de dames en Bergakker voor de voorbereidende werkzaamheden, aan B. en W. voor afstaan der lokalen en aan hen, die materiaal beschikbaar stelden en verder allen, die aan dezen avond meehielpen en sloot dezen goed geslaagden feestavond.

*— Tegen G. v. B. alhier is proces-verbaal opgemaakt wegens het rijden met een auto zonder goede remmen.

De polder Vuren en de Herwijnnense boezem (ca. 1450-1940) II

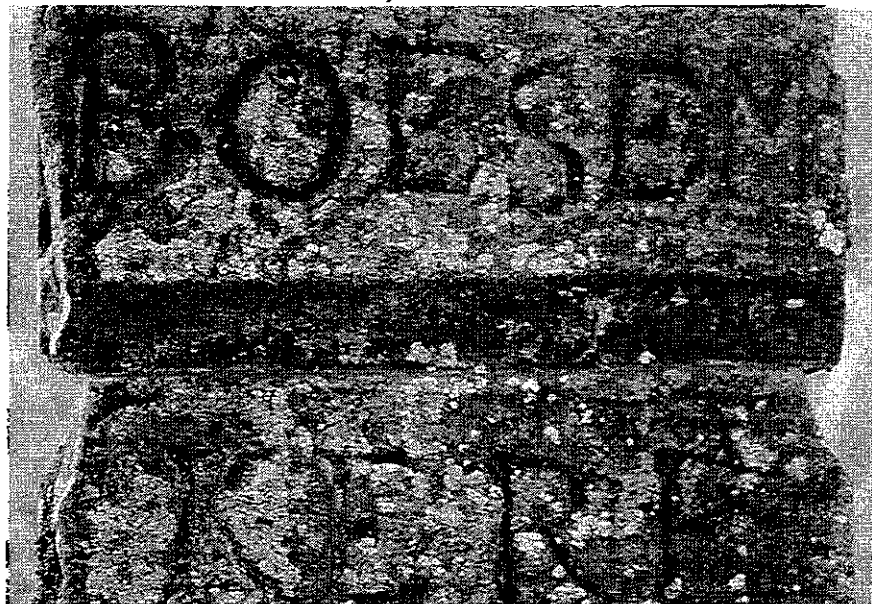
De geërfden van Herwijnen gingen tegen de uitspraak van het gerecht van Tuil van 12 september 1761 in beroep bij het hof van Gelre (officieel het hof van het vorstendom Gelre en het graafschap Zutphen genoemd). Dit hof kwam op 3 november 1763 tot de conclusie dat het gerecht van Tuil niet had voorzien in het nagaan of de peilen van de Herwijnnense wetering wel op de juiste plaats en hoogte waren aangebracht door de molenmeesters Verhel-louw en Drost. Beide partijen, de polder Herwijnen en de heer van Vuren, kregen van het hof de opdracht binnen zes weken hun mening over de te stellen peilen, voorzien van goede argumenten en bewijzen, aan het hof kenbaar te maken, zodat de hoogte van de kaden langs de boezem vastgesteld kon worden. Daarnaast verlangde het hof dat iedere partij de namen van vier molenmeesters op zou geven die deskundig waren om een regeling van de waterpeilen voor watermolens te kunnen beoordelen. Uit de geschikte kandidaten zou het hof vervolgens een nadere keuze maken. In afwachting van de uitkomsten van de diverse onderzoeken werd de rechtzaak op drie punten aangehouden. 1)

Door de schout en buurmeesters van Herwijnen werden Christiaan van de Werken uit Gorinchem, Jan Bouwman uit Andel, Anthony van Mil uit Gellicum en Anthony van Mierlo uit Beesd als molenmeesters voorgedragen. Hun voorstel werd op 8 mei 1764 aan de heer van Vuren, graaf Otto Roелеman Frederik van Byland, voorgelegd met de vraag of hij enig bezwaar had tegen deze molenmeesters. 2)

In juli en november volgden de benoemingen van de molenmeesters door het hof van Gelre. Maar het duurde tot 20 maart 1766 voordat een volgende stap in het proces gezet werd. Op die datum besloot het hof, op uitdrukkelijk verzoek van de partijen, nogmaals advies in te winnen bij deskundigen. De daarop door het hof genomineerde kandidaten, de molenmakers Cornelis Vaandrager uit Oudekerk aan de IJssel en Abraham Brons van Oude Wetering en de dijk- en kribbaas Baren Goudriaan Jansz uit Hardinxveld, werden door beide partijen geaccepteerd. Het hof deed vervolgens op 5 mei 1767 uitspraak in de drie laatste punten van het geschil. Het oordeel was vervat in elf punten, die erop neer kwamen dat:

1. de peilen op drie plaatsen zouden worden aangebracht (waren er voorheen twee), het eerste aan de middelste Herwijnnense achtermolen, het tweede aan de Grote Elleboog op de Vurense zijde, ongeveer op de helft van de Herwijnnense boezem en het derde in de vleugel van de stenen wachtheul van de oostelijke Herwijnnense voormolen aan

2. het westeinde van de boezem (ter hoogte van het huidige fort Vuren); de hoogte van de peilen zouden bedragen vijf voeten of 55 duimen Amsterdamse maat boven de paal, die het zomerpeil van Herwijnen aanwees en zich bevond bij de middelste achtermolen;
3. de Herwijnnense molenaars zich moesten richten naar het peil aan de middelste achtermolen, maar met dien verstande dat als door het overmalen van het peil een dispuut zou ontstaan, het peil aan de Grote Elleboog maatgevend zou zijn;
4. in geval van overmalen van het peil aan de Grote Elleboog de polder Herwijnen vijftientig carolus gulden aan de heer van Vuren zou moeten betalen. Bovendien moesten de Herwijnnense molenaars, die door die van Vuren gewaarschuwd waren, onmiddellijk ophouden met malen. Bij overtreding zou de polder Herwijnen een boete van f 250,— per dag, voor iedere dag dat boven peil gemalen werd, betalen aan de heer van Vuren;

5. de kaden van de Herwijnnense boezem door de heer van Vuren op een hoogte van zes duimen boven de gestelde peilen gebracht en onderhouden moesten worden. Voor zover de kade niet met wagens werd bereden (van de Azewijnse brug tot de Vurense Vliet) moest de kruin vijf voeten breed zijn met aan de wetingszijde een dosering van 2:1 en aan de binnenzijde van 3:1, alles Rijnlandse maat;

6. het peil aan de middelste Herwijnnense achtermolen gehakt zou worden in een blauwe steen die in de muur voor de wachtdeur gemetseld moest worden. Het peil aan de Grote Elleboog moest eveneens op een blauwe steen worden aangebracht die in de grond zou worden geslagen. Het peil in de vleigel van de stenen wachtdeur bij de oostelijk voormolen moest eveneens in een blauwe steen worden gehakt en vervolgens worden ingemetseld. De kosten voor het aanbrengen van de drie peilen zouden ieder voor de helft door de beide partijen worden gedragen. Zodra het werk uitgevoerd was, moesten de hiervoor genoemde deskundigen worden uitgenodigd de peilen te controleren en waren de partijen verplicht zich te schikken in het oordeel van deze deskundigen;
7. het aantal Herwijnnense voormalens als voldoende beschouwd werd en dat ze in de staat dienden gehouden te worden zoals ze thans waren;
8. wanneer door hoog opperwater, ijsverstopping of dergelijke de voormolens niet konden malen maar moesten blijven stilstaan, ook de achtermolens zouden moeten stilstaan totdat de voormolens weer konden malen. Wel werd het de Herwijnnense achtermolens toege-

staan water van het Hoog in het Laag te malen zolang er evenwel geen water in de boezem gebracht werd;

9. wanneer één van de voormolens door een defect of ongeval, en dus buiten de schuld van de Herwijnense geërfden of hun molenaars, niet kon malen maar moest stilstaan, de achtermolenaars, niet kon malen maar moest stilstaan, de achtermolens mochten doormalen tot het peil bereikt was. Het defect moest echter wel zo spoedig mogelijk hersteld worden;
10. de uitwaterende sluis in Vuren en de uitwatering door de buitelanden (uiterwaard) in behoorlijke staat gehouden diende te worden, zodat bij een gunstige rivierstand het water op de Waal geloosd kon worden;
11. de polder Herwijnen verplicht werd om aan de kwelzijde van de sluis een deur of schuif aan te brengen om, als het water in de Herwijnense boezem, deze af te sluiten, zodat er niet meer water in de wetering zou komen, op straffe van f 25,- bij in gebreke blijven, te betalen aan de heer van Vuren.

De kosten van het hele proces voor het hof van Gelre moesten door iedere partij voor de helft worden gedragen. Hiermee waren de geschillen tussen de heer van Vuren en de polder Herwijnen definitief beslist. 3)

Het bleef de daarop volgende decennia rustig tussen de polders Vuren en Herwijnen. In de 'instructie voor de directie van de polder Herwijnen' van 27 april 1803 werden de Herwijnense molenaars er nogmaals op gewezen dat, wanneer er gemalen moest worden, zij dag en nacht bij de molens moesten blijven, zodat geen tijd verloren ging bij het uitmalen van de boezem als het rivierpeil gunstig was (artikel 17). Bovendien moesten de molenaars opletten niet boven het vastgestelde peil te malen 'en hier omtrent wel in agt neemen het geen 's Hoves sententie (oordeel) des aangaande is meede brengende om dus de geerdens voor all disputen met die van Vuren te bevrijden' (artikel 18). De molenaars van de voormolens moesten verder de boezem altijd afmalen zolang dat nodig was en de schepraderen water scheppen konden op straffe dat drie gulden bij in gebreke blijven, te betalen door de molenaars (artikel 19). Wanneer door het hoge rivierwater het Herwijnense water niet uigemalen kon worden, dan was het toegestaan, volgens de besluiten van de polder van 29 maart 1870 en 18 maart 1776, van binnen de Hoofdgraaf en Broekgraaf, over de Broekgraaf in het Laag te malen, net zo lang als er naar buiten gemalen kon worden (artikel 20). 4)

Deze instructie toonde aan dat de polder Herwijnen aan alle voorwaarden, zoals neergelegd in de uitspraak van het hof van Gelre in 1767, wenste te

voldoen om verdere moeilijkheden met de polder Vuren te vermijden. Of dit ook zo zou blijven komt een volgende keer aan de orde.

Aart Bijl, 12 februari 1996.

- 1) P.A.G., archief polder Dalem, map 'bescheiden inzake de opmaling van de Herwijnensche Vliet', uitspraak van het hof van Gelre van 3 november 1763
- 2) t.a.p., kopie-brief aan het hof van Gelre van 9 mei 1764
- 3) t.a.p., uitspraak van het hof van Gelre van 5 mei 1767
- 4) t.a.p., concept-instructie voor de directie van de polder Herwijnen van 27 april 1803

De Heeren en Justitie Biezenen Lijn.
Debet in de Schepstichting over Herwijnen
Van Jaar 1000 Negen tot L. J. De Brugg.
H. A. D. Den tienden
12-0-0 Den tienden
12-0-0 De Morgen
Vatbaan
Engel J. Nieuwe 1775

De jacht naar historie ...

Het was tijdens de 8e bestuursvergadering op 28 mei 1996, dat er informatie was binnengekomen over een te veilen archief van de familie Bierman en de heerlijkheid de Engelenburg te Herwijnen. Er waren reeds twee kijkdagen geweest, de laatste kijkdag was 29 mei, waarna één en ander op 30 en 31 mei geveild zou worden.

Dit was natuurlijk voor ons als pas opgerichte historische vereniging een buitenkansje, dat we niet snel weer zouden tegenkomen.

Daar de verenigingskas nog niet zo ruim gevuld was, werd besloten om met privé-middelen tot een eventuele aankoop over te gaan. Als afgevaardigden raceten Jaap de Kock en ondergetekende per trein en taxi naar veilinghuis Beijers te Utrecht. Daar aangenomen moesten we even wachten, want er waren nog meer belangstellenden. Daarna hadden we ongeveer één uur de tijd om 2 dozen vol archiefstukken o.a. aangaande verpachten van land te Herwijnen, te bestuderen. Dit bleek veel te kort, er waren hele oude (1695) en vaak moeilijk te lezen documenten bij. Al overlegend werd besloten, dat ik de volgende dag, met mijn echtgenoot, die wat meer bekend is met het veilinggebeuren, terug zou gaan om een bod uit te brengen. We hadden met elkaar een maximum bedrag afgesproken, maar te veiling bleek, dat de stukken al ver boven onze begroting werden ingezet. Helaas we hadden even aan deze historie mogen ruiken, maar keerden onverrichtterzake naar Herwijnen terug.

Vervuld met weemoed en spijt dat we niet wat meer durf hadden gehad, besloten we zonder al te veel hoop, ons in een briefje tot Beijers te richten, om ons in contact te brengen met de koper van het archief, teneinde één en ander alsnog nader te bestuderen en indien mogelijk nog wat aan te kopen.

Eind augustus ontvingen we een brief van Historisc Antiquaar Van der Steur, te Haarlem, die ons het archief alsnog aanbood. Met onze voorzitter voorop togen we op 25 september naar Haarlem. Na een warm onthaal met koffie en koekjes, brachten we de hele middag tussen de paperassen door. Aangevuld met prenten en boekwerken over onze omgeving. Op het eind van de middag hebben we de knoop doorgehakt en besloten we de twee dozen archiefmateriaal mee naar Herwijnen te brengen.

Na enige inventarisatie hopen we u van lieverlee mee een kijkje te gunnen in onze historie.

Dittie van Zee

Een kiek van toen.

Deze keer laten we 2 foto's zien, gekregen van leden van onze vereniging met het verzoek deze te plaatsen in ons verenigingsblad. De 1e foto betreft de Gereformeerde meisjesvereniging "Bid en Werk", gemaakt in 1936.

De vereniging heeft deze foto gehad van Hanny Kraayveld dochter van Nel Vroegh die weer een dochter is van Gerrit Vroegh uit het rot.

De meisjesnamen op deze foto zijn:

Bovenste rij van links naar rechts: Jantje de Bruin, Trui Blom, Jenny van Boggelen, Artje van Tuil, Trien van Steenis, Nel Vroegh, Mien Vroegh en Neeltje de Bruin.

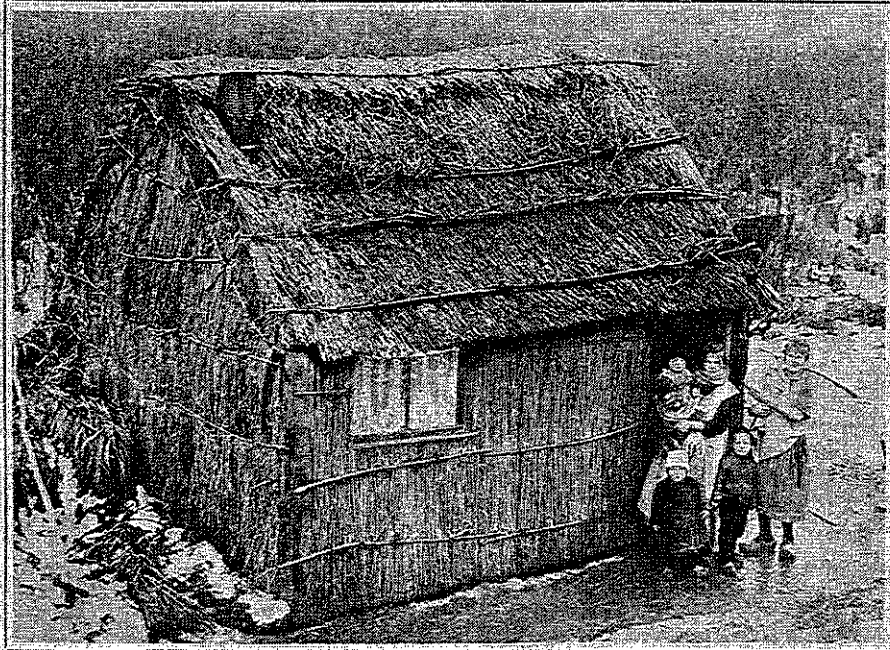
Middelste rij van links naar rechts: Jantje van Arendonk, Eelke de Jongh, Jenny v/d Wal, Jenny van Zee, Driek van Zandwijk, Janna de Kock en Mien van Ringelestein.

Onderste rij van links naar rechts: Truus Hooijkaas, Betje van Zee, Jenny Kaldenberg, Neeltje van Leersum, Adrie van Maaren en Jenny van Ringelestein.

De strooien keet in 't rot uit 1926 van familie Van Meeteren (Hentje de Freules). In de deuropening mevrouw Van Meeteren op de arm Willem van Meeteren. Meisje met muts later mevrouw v/d Meijden-Meeteren (De Pijp). Jongetje Kien Blom. De ~~steende~~ vrouw Neel v/d Meijden-Blom, kind op arm moeder van Hennij v/d Meijden.

Jaap de Kock

Een al te frisch verblijf. Te Herwijnen werd een arbeidersgezin uit zijn woning gezet. De man bouwde deze hut van palen en rietmatten, met 'n oud blik tot schoorsteen, en daarin wonen nu zes mensen! Een woning (zelfs een goede) in een andere buurt wilde het gezin echter niet betrekken. 1926

Van de redactie.

Het is al weer een jaar geleden dat de eerste bijeenkomst, of beter gezegd de oprichtingsvergadering, van de historische vereniging "Den Ouden Dijk" plaatsvond. Door een 50-tal personen werd deze bijeenkomst bezocht. Het voorlopig bestuur werd gevormd door Rineke van Dongen, Dittie van Zee, Jaap de Kock, Joop Kwakernaak en Marinus van Maaren. In het afgelopen jaar kwam het bestuur 13 x bijeen. Het verenigingsblad, dat 4x verscheen, werd met groot enthousiasme ontvangen.

Als eerste project werd het wapen van Herwijnen, sinds het jaar 850 het symbool, weer een plaats gegeven in het centrum van het dorp. Een foto van de onthulling van het wapen is te vinden op pagina 4 van deze uitgave.

Op verzoek van onze vereniging besloot het gemeentebestuur van Lingewaal tot restauratie van de 160 jaar oude portretten van de heren Boellaard. De portretten hebben een waardige plaats gekregen in de kerkzaal van de Nederlands Hervormde Kerk. Op 1 maart jl. zijn zij door de voorzitter daartoe in bruikleen overhandigd aan de president-kerkvoogd, de heer J. van Kuilenburg.

Dit jaar zal de restauratie van de dorpspomp aan de Onderweg van start gaan.

Voorts wordt u via het verenigingsblad op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de vereniging.